

COĞRAFYA MERKEZLİ OKUMA

*Emel KEFELİ**

ÖZET

Her edebi metin insan hayatındaki iletişim biçimlerinden biridir. Aktif/yaratıcı okur karşılaştığı metni farklı açılardan irdeleyerek anlamlandırır. Coğrafya merkezli okuma ya da géo-littéraire yaklaşım, metindeki mekânı 'coğrafya' olarak ele alır. Edebiyat coğrafyası, yazarın hayat coğrafyası gibi kavramları öne çıkararak metnin üretim sürecini farklı bir kanaldan irdeleyen okuma türüdür.

Anahtar Sözcükler: Okuma teknikleri, coğrafya merkezli okuma, hayat coğrafyası, edebiyat coğrafyası

A GEOGRAPHIC APPROACH TO THE TEXT

ABSTRACT

A literary text is one way of communications among humanbeings . An active or creative reader gives meaning to the text by reading it from different points of view. A 'géo-littéraire' approaches to the text considering the 'place' as 'geography.' And it is a method which analyzes the process of a text by placing the essential points such as the autor's life map and the literary geography in front.

Key Words: Reading technics, geographic reading, the autor's life map, literary geography.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ekfeli@marmara.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Giriş

Her edebî metin insan yaşamındaki iletişim biçimlerinden biridir. Toplumsal, kültürel öğeler ve diğer iletişim odaklarından izler taşır. Metin, okur ile karşılaştığı andan itibaren okurun alımlaması ve tepkileriyle gelişir ve şekillenir. Sanatta güzellik bir konuşma aracılığıyla “gerçeğin örtüsünün kaldırılmasından”, “kurmaca bir dünyanın bir biçim aracılığıyla görünür kılınmasından doğan bir olgu” ise her sanat yapıtı görünür kıldığı şeyin birerince alımlanması ile işlevini bütünlemiş olur.¹

'Aktif/yaratıcı okur', karşılaştığı metni farklı açılardan irdeleyerek anlamlandırmak durumundadır. Van Tieghem, her okurun eserde “kendi hayal dünyasına, ruhuna, çağına ya da çevresine göre kendine uyanı bulduğunu” bir başka deyişle, bir beste karşısında dinleyicinin durumu neyse, şiir ya da roman karşısında okurun durumunun da o olduğunu belirtir.² Aynı yapıt üzerinde bile, her okuma, gerçekleştiği koşulları ve algılama biçimleriyle, öteki okumalarla tam olarak örtüşmez³ Bir metnin ilk okuma katmanında sunduğu verilerin değerlendirilmesi ve tasnifi metnin – biyografik, politik, psikanalitik, sosyolojik, sinematografik v.d. - başka hangi tür okumalara açık olduğunu gösterecektir.

Coğrafya merkezli okuma bir diğer deyişle ‘géo-littéraire’ yaklaşımla metni değerlendirme, okuma türlerinden birisidir. Toprak ve iklim şartları ile sosyal realiteyi şekillendiren coğrafya insanların duyuş tarzı, dünya görüşü, yaşama biçimi üzerinde etkili olurken sunduğu olanaklarla geleceği de yönlendirir. Herhangi bir bölgede gelişen edebiyatın doğadan ve çevresindeki kültürel, sosyal ve siyasî hareketlerden bağımsız olarak yapılandırıldığı düşünülemez. İnsanlar yetiştikleri coğrafyanın yüzey şekleri, bitki örtüsü ve iklim koşullarına bağlı bazı ruhî ve fizikî özellikler kazanırken insanı anlatan edebiyat da yeşerdiği bölgenin coğrafi koordinatlarına bağlı olarak bazı özellikler taşımaktadır. Bir kültüre mensup insanların inançlarının bir başka kültürde yetişmiş insanlarınkinden farklı olmalarının nedeni sadece farklı bilişsel sü-

¹ Akşit Göktürk, *Okuma Uğraşı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 11.

² Van Tieghem, *Les grandes doctrines littéraires en France*, PUF, Paris, 1990, s. 256.

³ Tahsin Yücel, *Yazın, Gene Yazın*, YKY, İstanbul, 1995, s. 109.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

reçlere sahip olmalarında değil, dünyanın farklı yanlarına maruz kalmaları ve farklı şeyler öğrenmelerinde aranmalıdır⁴. 'Dünyanın farklı yanlarına maruz kalmak' ifadesi yorumlanırken toplumların tarihi, sosyal ve siyasî hayatı olduğu kadar bütün bu yönelişler üzerinde önemli etkisi olan coğrafyanın rolü de dikkate alınmalıdır.

Coğrafya merkezli okuma, metindeki mekânı coğrafya olarak ele alırken 'edebiyat coğrafyası', 'yazarın hayat coğrafyası' gibi kavramları öne çıkararak metnin üretim sürecini farklı bir kanaldan irdeleyen bir okuma türüdür.

1. Coğrafyayı Tanımlamak

Coğrafya (géographie) Yunancada *geo* (yer) ve *graphein* (yazmak) anlamına gelir, konusu 'dünya'dır. Yerin yüzeyini bir başka deyişle 'mekânı', insan ile çevresi arasındaki karşılıklı etkileşimi inceler, dünyanın öyküsünü anlatır. Milyonlarca yıl önce insan yeryüzüne dağılmış, coğrafi koşulların yönlendirmesiyle demografik hareketler dünyayı yeniden biçimlendirmiş, farklı yaşam tarzları yaratmıştır. İnsanın yeryüzündeki yaşamı geniş ölçüde zaman içinde ve içinde yaşadığı fizikî çevrenin özellikleriyle biçimlenir. İnsanların yaşama biçimleri, niçin o yerlerde buldukları ve nasıl bir etkileşim içinde oldukları coğrafyanın konusudur. Antik Çağlar'a kadar uzanan tarihçesi içinde 'yerin resminin sanatı ya da bilimi'⁵, 'yerkürenin tasviri', 'içinde yaşadığımız, hareket ettiğimiz ve var olduğumuz doku'⁶ olarak tanımlanan coğrafya geniş bir 'mekân incelemesi', bir başka deyişle 'mekân bilimi'⁷dir. Livingstone'a göre ise 'toplum ve doğayı tek bir açıklayıcı çerçeve içinde bir araya getiren cezbedici bir deneyim'dir.⁸

⁴ Richard E. Nisbett , *Düşüncenin Coğrafyası*, çev.G.Çağalı Güven, Varlık Yayınları, İstanbul, 2005, s. 12.

⁵ Pierre Merlin, *Géographie Humaine*, PUF, Paris, 1997, s. 9.

⁶ Erol Tümertekin v.d. *Beşerî Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Kitabevi , İstanbul, 2004, s. 2-3.

⁷ André Cholley, *Guide de l'étudiant en géographie*, PUF, Paris, 1943.

⁸ Erol Tümertekin, s. 36.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Braudel coğrafyayı “toplumun mekânsal incelenmesi veya toplumun mekân aracılığıyla incelenmesi” olarak tanımlar. Bu tanımları, Albert Demangeon’un ve daha geliştirilmiş haliyle Lucien Febvre’in “insanları birey olarak ele almaktan vazgeçelim”⁹ şeklindeki görüş ve tavsiyeleriyle destekler. İnsan tarihî, ekonomik ve sosyolojik gerçeği ‘insan-mekân’ ilişkisi içinde kavramazsa - Maurice Hallowacks’ın terimiyle “insanların nesnelere üzerindeki” çabalarının ana hatlarını ve ortak hayatın tarih üzerinde belirginleşen zorlama ve yaratılarını aramazsa- coğrafya olmayacaktır. İnsanî olgular coğrafi düzene mekân ve toplum düzeyine indirgenerek incelenirse doğal ve toplumsal ortam ve aralarındaki etkileşim aydınlatıcı olacaktır. Paul Vidal de La Blache (1843-1918) insanoğası arasındaki determinist ilişkiyi dikkate alarak bölgesel faktörlerin bu ilişki üzerindeki özel etkilerine değinir¹⁰. Jean Brunhes çalışmalarının odak noktasını insan ile çevresi arasındaki ilişkiler olarak belirler¹¹. Pierre George ise coğrafyayı bir ‘insanlık bilimi’ olarak tanımlarken ekonomi, demografi, sosyoloji ve tarih ile ilişkilendirmektedir.

Günümüzde çevreci hareketler açısından önemli bir yeri olan George Perkins Marsh (1801-1882) daha 19.yüzyılda çevre sorunlarının henüz gündemde olmadığı bir dönemde insan-çevre ilişkisini şöyle değerlendirir: “Her ne kadar başkaları Dünyanın insanı yarattığını düşünüyorsa da aslında Dünyayı insan yaratmıştır”. Marsh, fizikî coğrafyayı da doğal güzellikler olarak değil “insan eylemiyle değiştirilmiş çevre” olarak tanımlar.¹²

1.1. Coğrafyanın İnsan ve Uygarlıklar Üzerindeki Etkileri

Braudel, bir uygarlığın karşısında aşılması gereken zorlamalar görmedikçe doğmayacağını belirtir. Uygarlıkların gerçekliklerinin esas bölümü onların coğrafi yerleşimlerinin zorlama veya avantajları doğrultusunda gelişmektedir. Arnold Toynbee insanın başarılı olması için her zaman bir ‘meydan okuma’ (*challenge*) ve bir karşılık (*response*) gerektiğini söyler. Doğanın

⁹ Pierre Merlin, s. 177.

¹⁰ age, s. 13, 18.

¹¹ age, s. 15.

¹² Erol Tümertekin, s. 421.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

kendini insan tarafından yenilebilecek bir güç olarak sunması gerekir; eğer insan meydan okumaya boyun eğmezse, verdiği karşılık bizzat onun uygarlığının tabanını yaratır. Attika doğası itibarıyla fakirdir ve bu coğrafyanın insanı mücadele etmek zorundadır. Branderburg kaba gücünü kumul ve bataklıklara borçludur. And tepeleri insana sert davranır, ama bu sertlikle savaşan insan İnkâ uygarlığını kurar¹³. Uygarlık ve onun yarattığı sanat eserlerinde bu zorlamaların şekillendirici etkilerinin önemli bir rol oynadığı açıktır. Kuşaklar boyu yaşanan gelişmeler doğa manzaralarının izlerini taşırlar. Uygarlıklardan söz etmek mekânlardan, topraktan, bitki örtüsü, hayvan türlerinden söz etmektir. Her uygarlık sabit bir mekâna dolayısıyla da kendine özgü bir coğrafyaya bağlıdır.

Uygarlıkların dünya görüşü yaşadıkları coğrafya ile belirginleşir. 'Meydan okumalar ve karşılıklar' bir toplumun dünya görüşünün belirleyici unsurları arasındadır.

Tabiat şartlarına bağlı olarak yerleşim merkezlerini belirleyen, ekonomik hayatı yönlendiren; tarihî gelişmelerde önemli bir rol oynayan coğrafya o bölgede yaşayan insanların fizyolojileri ve psikolojileri üzerinde de etkilidir. Doğal ortamın bileşenleri arasında yer alan iklim şartları ile insan arasındaki ilişki bölge insanının yaşamını etkilediği gibi duyuş tarzında da bazı özel yapılanmalara neden olmaktadır. Denizin insana sunduğu koşullar ile dağlık alanların sunduğu koşullar farklılaşırken bu bölgelerde yaşayan insanların düşünme biçimi, söz varlığı, duyuş tarzı farklılıklar göstermektedir. Nietzsche'nin kitaplarını yazarken Avrupa'da sık sık yer değiştirmesi ve ideal iklim koşullarını araması evrenin fizikî yapısı ve doğa koşullarının insanın zihin yapısı ve duyarlılığının üzerindeki etkilerini vurgulaması bakımından önemlidir. Yazarın Sies Maria'da, kuzeyle güney arasında, Akdeniz'den kopmadan kuzey ile bağını devam ettiren bir noktada aradığı koşulları bulması¹⁴ genelde iklimin özelde Akdeniz'in yazarın duyuş tarzı üzerindeki etkilerini gösterir. Madame de Staël din,

¹³ Fernand Braudel , *Uygarlıkların Grameri*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Yayınevi, İstanbul1996, s. 39-41.

¹⁴ "Enis Batur: Romantik Bürokrat" , *Akdenizlilik, Kimlik ve Entelektüalizm Üzerine Yüzyıl Sonu Tanıklıkları (Söyleşiler)*, (Haz.) Liz Behmoaras, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 110.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

gelenek ve kanunların edebiyat; edebiyatın da din, gelenek ve kanunlar üzerindeki tesirlerini incelediği *Edebiyata Dair* adlı eserinde Kuzey ve Güney'deki edebiyatların farklılığında coğrafyanın önemli bir rolü olduğunu savunmaktadır¹⁵.

İnsanların duyuş tarzlarının günlük hayatın dışında estetik değerler çerçevesinde yansıdığı alan edebiyattır. 'Mekân bilimi', 'dünyanın öyküsü' ve 'toplumun mekân aracılığıyla incelenmesi' tanımlarında da görüldüğü gibi coğrafya edebiyatla doğrudan ve yoğun bir ilişki içindedir.

2. Edebiyat ve Coğrafya

Toplumların sosyal, siyasî, ekonomik hayatını, gelişme ve değişmelerini nesilden nesile aktaran önemli kaynaklardan biri olan edebiyat içinde bulunduğu tarihî şartlarla yakından ilgilidir. Bir milletin edebiyatını anlamak, zihniyetini kavrayabilmek için tarihindeki evreleri, gelenek ve göreneklerini bilmek gerekir. Tarihin içinde geliştiği mekân ise coğrafyadır. Tarih zamanda meydana gelen olayların incelenmesidir ve kronolojik yaklaşımı esas alır; coğrafya ise dünyanın ya da yeryüzünün incelenmesidir ve mekânsal yaklaşımı kullanır¹⁶. Modern coğrafya 'dünyanın süregelen hikâyesini, yani Doğu Afrika'nın yüksek yaylalarında çok önceleri başlamış olan yolculuğun en son evresini' anlatır¹⁷. Bu yönüyle de iç dünyası, çevresiyle ilişkileri ve diğer özellikleriyle insanı anlatan edebiyatla yolları kesişmektedir.

Edebiyat coğrafya ilişkisi ve bu ilişkiyi merkezleyen metin incelemelerinde coğrafyanın 'mekân bilimi' tanımı ve Braudel'in "*toplumun mekânsal incelenmesi veya toplumun mekân aracılığıyla incelenmesi*" şeklindeki yaklaşımı yönlendiricidir.

Mekân, içine yaşayanlar tarafından algılanan ve değerlendirilen düzlemdir, ufuktur ve hayatın gelişmesinde zaman kadar vazgeçilmezdir. Coğrafya için insanın mekânda nasıl dağıldığını ve insanlarla mekânların karşılıklı etkileşimini incelemek önemli-

¹⁵ Daha fazla bilgi için bkz. Mme de Staël, *Edebiyata Dair* (Çev. Safiye Hatay-Vahdi Hatay), M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1989.

¹⁶ Tümertekin, Erol, s. 27.

¹⁷ Age, s. 417.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

dir. Edebiyatta da olayların geçtiği mekân – ev, oda, mahalle, köy, kasaba, kent, , uzay v.d.- okurun metni alımlaması bakımından önemlidir. Mekânsızlık okur için özel olarak değerlendirilmesi gereken önemli bir veridir. Metnin mekân açısından analizi ve mekânsal özellikleriyle birlikte incelenen insan ilişkileri okura yeni bakış açıları kazandırmaktadır

Hatırlama mekâna/uzama bağlıdır. Mekâna özgü unsurlar – bir koku, bir bitki, bir manzara v.d- bu hatırlamaya ivme kazandırır. Mekânı/uzamı fiziksel, zihinsel, psikolojik, hayalî, tarihî ve ideal uzam olarak sınıflandırabiliriz.¹⁸ Fiziksel uzam diğerlerini içinde barındırır. Bir mekânın imajı veya kişilerin edindikleri bilgiler ya da kişisel deneyimleriyle oluşan ‘zihin haritaları’ da edebî eserlerde değerlendirilmesi gereken hususlardır. Yazarın coğrafi seçimleri ve bir mekânla ilgili izlenimlerini, düşüncelerini, varsa ideolojik yaklaşımlarını yansıtan mekân tasvirleri dikkat alınması gereken özelliklerdir. Zihin haritalarının değerlendirilmesinde cinsiyet ve etnik kökenlerin de rolü göz önünde bulundurulmalıdır. Zira yaşanmış bir coğrafya metne daha iyi yansıtılmakta adeta metnin doğal fonunu oluşturmaktadır.

Destanlarda doğa temel mekândır. Tüm ayrıntıları ile işlenirken insan hayatını besleyen ve yönlendiren gücü de vurgulanır. Modern dünyada destanlarla beslenen yazarların eserlerinde de bu özellik ön plandadır. Manas Destanı ile beslenen ve bu malzeme modern anlatım teknikleri ile yorumlayan Cengiz Aytmatov, destansı bir üslupla yazan ve destanlarla beslenen Yaşar Kemal gibi yazarlarda coğrafyanın özel bir yeri ve bu yazarları yönlendiren gücü dikkat çekicidir. Bu kapsamdaki yazarlar coğrafyayı bir mekân olmanın yanı sıra bir karakter, bir roman kişisi olarak işlemektedirler.

Edebî eserde mekânı içinde yaşadığımız koordinatlar olarak tanımlayıp, sosyal, siyasi, ideolojik, psikolojik v.d özellikleriyle birlikte ele almak ve bu verileri yazarın ‘hayat coğrafyası’, ‘zihin haritaları’ ile birleştirmek okura yeni ufuklar açmaktadır. Ancak bu tür okumalarda ön koşul metnin coğrafya merkezli (géo-

¹⁸ Ömer Naci Soykan, “Uzam Bellek Bağıntısı Açısından Mimarlığa Bakış” (Yay.Haz. Ayşe Şentürer v.d.), *Zaman-Mekân* , YEM Yayınları, İstanbul 2008, s. 34-39.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

littéraire) bir yaklaşımla incelenmeye uygun olup olmadığının tespitidir. Her tabiat tasviri metnin kurgusu açısından aynı değeri taşımayabilir.

2.1. Coğrafya Merkezli Okumalarda Yöntem

Doğanın sanatçının hayal gücü üzerindeki etkisine değinen “doğadaki somutla soyutu ya da tikel ile tümeli birleştiren yaratıcı etkinlik insan zihninde saf aklın bilgisi ile duyu algılarının bilgisini birleştiren yaratıcı bir gücü, imgelem gücünü, ortaya çıkarır. Doğada ayrı duranlar imgelem aracılığıyla bir bütünlüğe kavuşur. Sanatçılar bu ortak duyuş tarzı ve imgelem aracılığıyla bireysel dünyalarının yanı sıra evreni de mikro düzeyde âdeta yeniden yaratmaktadırlar”¹⁹ şeklindeki kuramsal yaklaşımda da görüldüğü gibi sanatçının yaşadığı coğrafyanın doğası ayrıntılı betimlemeler, yoğun görsel imgeler, bazen de ilgili coğrafyanın özelliklerine bağlı olarak mitik anlatım gibi ortak özelliklerle eserlere yansımaktadır. Dünyadaki en az gelişmiş bir edebiyat örneğinde dahi edebiyatın ve yazarların /şairlerin içinde doğup büyüdüğü coğrafyanın damgası vardır. Flora ve faunasıyla bu verimli mekân onları etkilemektedir.

Mekân, yazarın doğup büyüdüğü yer (yaşanmış coğrafya) veya yaşadığı (bir) yer ya da kişisel, kültürel siyasî v.d. nedenlerle seçtiği bir bölge (seçilen coğrafya) olarak belirlenebilir.

Belirli bir coğrafyanın (seçilmiş coğrafya) farklı yazarların duyuş tarzı ve gözlemlerindeki yansımaları karşılaştırmalı edebiyat ve disiplinlerarası yöntemlerin uygulanacağı bir diğer araştırma konusudur.

Coğrafya merkezli (géo-littéraire) incelemelerde araştırmacının hareket noktaları

- metnin dokusundaki, gerçek ya da kurgusal mekânlara ait tasvirler,

¹⁹ Nazan Aksoy v.d., “ Coleridge’nin Şiir Kuramı”, *Şiir ve Şiir Kuramı Üstüne Söylemler*, Düzlem Yayınları, İstanbul, 1996, s. 48-49.

- metnin coğrafi içeriği (işlenen mekâna ait iklim, bitki örtüsü v.d hususlara dikkat ve 'seçilmiş coğrafya ' veya 'yaşanmış coğrafya' nın değerlendirilmesi,
- yazarın hayat coğrafyası / coğrafi deneyimleridir.

Bu hususlar metnin anlamlandırılması bakımından önem taşımaktadır²⁰.

Metnin dokusundaki gerçek ya da kurgusal mekânlara ait tasvirler, yazarın çevresiyle ilgili gözlemlerini ve sanat anlayışını göstermeleri bakımından önemlidir. Mekânların gerçek ya da kurgusal olması araştırmacı açısından önem taşır. Ancak her iki durumda da yazarın bu mekânı seçme nedeninin irdelenmesi gerekir. Bu tasvirlerin özellikleri anlatım teknikleri bakımından ele alınabileceği gibi ilgili coğrafyaya özgü unsurlar (bitki örtüsü, iklim, mitolojik öğeler, bölgeye has sağlık sorunları, etnik yapı v.d.) taşıyıp taşımadığı hususu da göz ardı edilmemelidir. ²¹

Metnin/yazarın edebiyat coğrafyası bir metinde olayın hangi koordinatlarda (köy/kasaba/şehir/mahalle v.d.) geçtiğinin incelenmesidir. Bu inceleme bir yazarın ürettiği eserlerdeki coğrafyanın tespiti ve disiplinler arası yöntemlerle incelenip yorumlanmasıdır. Eser(ler)deki coğrafya tarihî, ekonomik, siyasî v.d. özellikleriyle incelenir.

Yazarın hayat coğrafyası bir anlamda coğrafya merkezli bir biyografi çalışmasıdır. Yazarın ailesinin kökenleri, doğup büyüdüğü ve hayatının değişik evrelerinde farklı nedenlerle bulunduğu coğrafya incelenir. Bu inceleme yazarın eserlerindeki bazı motifleri, işlenen temaları aydınlatması bakımından önemlidir. Lamartine'in "büyük bir yazarın yeryüzündeki macerası boyunca yaşadığı, yaşamak için seçtiği memleket bana daima onun en anlamlı ve sağlıklı imajı olarak görünmüştür; dehasının ve eserlerinde bir bölümü sessiz kalan ruhunun, hayatının, düşüncelerinin

²⁰ Daha fazla bilgi için bkz. André Ferré, *La Géographie Littéraire*, Sagittaire, Paris, 1946.

²¹ Örnek olarak bkz. Emel Kefeli, " Kıbrıs Türk şiirine 'Géo-littéraire' Bir Yaklaşım", *Uluslar arası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri*, DAÜ Yayınları, Gazimagosa, 2006, cilt 1, s. 257-278.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

canlı bir yorumudur” şeklindeki yaklaşımı önemlidir. Yazarın yaşadığı ya da seçtiği coğrafyanın eseri açıklayıcı yönünü işaret eder.

Karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinde de tesir meselesi ve beslenme kaynaklarının tespitinde yazarın hayat coğrafyası önemli bir kaynaktır. Metnin/yazarın edebiyat coğrafyası yazarın gezip gördüğü yerler ve buralarla ilgili izlenimlerini ortaya koyar. Metinde olayların geçtiği bölgeleri tespit yoluyla bu mekânların seçilme nedenleri üzerinde düşünmeyi ve farklı anlamlara ulaşmayı sağlar. Bu çerçevede anılar ve seyahat yazıları da araştırmacılara zengin bir veri tabanı sunmaktadır.

Seçilmiş bir coğrafyanın farklı yazarların duyuş tarzı ve gözlemlerindeki yansımaları, farklı yazarların eserlerindeki belirledikleri coğrafyaları hangi nedenlerle seçtikleri, ‘seçilen coğrafya’nın yazarın duyuş tarzını nasıl etkilediği; aynı coğrafyanın farklı yazarlarda hangi belirgin ya da ortak motifler kullanılarak hangi karakteristik özellikleri ile yer aldıkları; mekânın/coğrafyanın ‘nasıl’ kullanıldığı; belli coğrafyaların zaman içinde eserlerdeki işlenişinde bir değişim görülüp görülmediği metin çözümlemeleri, edebiyat sosyolojisi için olduğu kadar karşılaştırmalı edebiyat incelemeleri bakımından da önemlidir.

Belirlenen coğrafyanın etnik, tarihî ve demografik özelliklerinin dikkate alınması ve coğrafya merkezli okumanın etnik okumalarla da desteklenmesi özellikle 20. ve 21.yüzyıllardaki eserler için önem taşımaktadır. Taine’in ‘ırk, mekân ve zaman’ çerçevesindeki inceleme yönteminden de yararlanarak yapılacak ‘ırk ve coğrafya’ merkezli disiplinlerarası incelemeler eserlerdeki örtük anlam katmanlarını ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKLAR

AKSOY Nazan, “Coleridge’nin Şiir Kuramı”, *Şiir ve Şiir Kuramı Üstüne Söylemler* (Haz.Mehmet Rıfat), Düzlem Yayınları, İstanbul, 1996, s.48-49.

BEHMOARAS Liz, (haz). “Enis Batur: Romantik Bürokrat” , *Akdenizlilik, Kimlik ve Entelektüalizm Üzerine Yüzyıl Sonu Ta-*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

-
- nıklıkları (Söyleşiler)*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.98-111.
- BRAUDEL Fernand, *Uygarlıkların Grameri* (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Yayınevi, İstanbul, 1996.
- CHOLLEY André , *Guide de l'étudiant en géographie*, PUF, Paris, 1943.
- FERRÉ André, *La Géographie Littéraire*, Sagittaire, Paris, 1946.
- GÖKTÜRK Akşit, *Okuma Uğraşı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1988.
- KEFELİ Emel, " Kıbrıs Türk Şiirine 'Géo-littéraire' Bir Yaklaşım", *Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri*, DAÜ Yayınları, Gazimagosa, 2006, 257-278.
- MERLİN Pierre, *Géographie Humaine*, PUF, Paris, 1997.
- NISBETT, Richard E. *Düşüncenin Coğrafyası*, (çev.G.Çağalı Güven), Varlık Yayınları, İstanbul, 2005.
- SOYKAN Ömer Naci, "Uzam Bellek Bağıntısı Açısından Mimariğe Bakış", *Zaman-Mekân* (Haz. Ayşe Şentürer v.d.) YEM Yayınları, İstanbul, 2008, s.34-39.
- STAËL, Mme de, *Edebiyata Dair* (çev. Safiye Hatay-Vahdi Hatay), M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1989.
- TÜMERTEKİN Erol v.d., *Beşerî Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Kitabevi , İstanbul, 2004.
- VAN TIEGHEM, *Les grandes doctrines littéraires en France*, PUF, Paris, 1990.
- YÜCEL Tahsin, *Yazın, Gene Yazın*, YKY, İstanbul, 1995.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*